

Таким образом, анализ уровня туристического обслуживания в Крыму свидетельствует о проявлении тенденций развития социальной направленности туризма.

Наряду с высоким экономическим потенциалом, туризм играет важную социальную роль. Основным критерием социальной оценки эффективности являются показатели, характеризующие качество обслуживания. Повышение социальной эффективности туризма связано с решением проблем уровня жизни населения, обеспечение рациональной занятости, развития социально-культурной сферы, социальной защиты, улучшение экологии. Все эти проблемы должны решаться как на региональном уровне, так и государственном. Государственные органы в рамках социальной политики могут влиять на этот процесс, и не только с помощью целевых программ социального характера, а и проведением отраслевой и инвестиционной политики, предоставлением трансфертов и целевых дотаций отрасли. В дальнейшем исследования будут направлены на изучение направлений развития социально-культурной сферы в составе обеспечивающих элементов улучшение качества туристического обслуживания в стране.

Литература

1. Боголюбов В.С. Экономика туризма / В.С. Боголюбов, В.П. Орловская – М.: Академия, 2005. – 192 с.
2. Ильина Н.И. Государственное регулирование развития туризма в России: автореф. дис. на соис. учен. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / Н.И. Ильина. – Ульяновск, 2000. – 20 с.
3. Обзор рынка туристических услуг Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту : http://prohotelia.com.ua/2010/03/tourism_ukraine_st/
4. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
5. Здравницы и отели Крыма: справочник курортов Крыма. – Симферополь: Ассоциация курортов Крыма, 2010. – 144 с.

331.102.344(477)

*Щербак В.Г., д.е.н., професор,
ПВНЗ «Європейський університет», м. Харків*

РОЗВИТОК РИНКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРАЦІ В УМОВАХ СТРУКТУРНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

Проголошення курсу на впровадження інноваційної моделі розвитку економіки України, закріплення права на різноманітність форм і видів власності вимагає системи управління знаннями і, відповідно, розробки та реалізації стратегії захисту інтелектуальної власності. Інтелектуальна праця втілюється у запасі й потоці знань, творчих (креативних) здатностей, досвіду рішення інноваційних проблем, культурі й мотиваціях розумової праці, використовуваних продуктивно й підвищувальні доходи людини, фірми й суспільства. Носієм індивідуальної інтелектуальної праці є фахівець, інноватор. Вона втілюється в об'єктах інтелектуальної власності й авторських прав, створює інтелектуальний потенціал фірми, який включає специфічні нематеріальні активи фірми, використовувані для забезпечення й підтримки конкурентних переваг.

На думку багатьох вчених у XXI ст. почався етап переходу найбільш розвинених держав до постіндустріальної інформаційної стадії свого розвитку [5, с. 64–113]. Для постіндустріального суспільства характерний розвиток ринкових структур, інформатизація суспільства й зростання ролі людського фактору. Необхідність існування ринків у такому аспекті відбита, наприклад, у роботі Г. Беккера «Економічний аналіз і людське поведіння», де він відзначає важливість економічного підходу у визначенні факту існування ринкових структур. На його думку, даний підхід «припускає існування ринків з неоднаковим ступенем ефективності координації дій різних учасників – індивідуумів, фірм і навіть цілих націй – таким чином, що їхнє поведіння стає взаємопогоджуваним» [1, с. 26].

Ринок у самому загальному виді можна охарактеризувати як багатогалузеву сферу економічних відносин із приводу купівлі – продажу певних видів товарів. Серед таких товарів можуть виступати як матеріальні, так і нематеріальні об'єкти, а також здатності й можливості людей, реалізовані за допомогою ринкових відносин. Традиційно переважає точка зору про формування й переважний розвиток ринкових відносин, які пов'язані з реалізацією здатностей до праці окремої людини й населення в цілому на основі попиту та пропозиції, купівлі-продажу робочої сили, конкуренції. Цей комплекс соціально-трудових відносин Буланов В.С., Богиня Д.П., Грішнова О.А.,

Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. та інші автори, визначили як ринок праці [3; 4]. Відповідно до теорії інноваційного розвитку трудового потенціалу, головними із всіх видів ресурсів виступають саме знання, уміння, навички й здатності людини, тобто його індивідуальний людський капітал. Звідси виходить важливість ринку, за допомогою якого даний ресурс реалізується при залученні його в економічні зв'язки й відносини.

Суспільна інтелектуальна праця витрачається тільки в різноманітних конкретних видах, зовні можна бачити тільки конкретну працю, а об'єктивно сформовану суспільну працю зовні не видно, її можна уявити лише в абстракції. Тому інтелектуальну працю можна назвати абстрактною працею. Але це не просто вигадана праця, вона реально існує й характеризується тим, що абстрактна наукова праця не просто інтелектуальна праця у фізіологічному змісті, а історично певна форма вираження суспільної праці, яка властива певному економічному укладу. Тобто, можна констатувати, що інтелектуальна праця є одночасно і конкретною і абстрактною, що потребує подальшого дослідження.

Метою статті є узагальнення й розвиток методичних основ досліджень ринку інтелектуальної праці, її форм і специфіки прояву на сучасному етапі розвитку економіки.

Ринок інтелектуальної праці є самим складним із всіх видів ринків ресурсів, що зв'язано, насамперед, з об'єктом ринкових угод. Інтелектуальна праця як ресурс можна охарактеризувати наступними показниками: працівники характеризуються різними фізичними даними й різними здатностями, у результаті чого при укладанні трудового контракту неможливо заздалегідь визначити реальний рівень трудових зусиль працівника; неоднаковою кваліфікацією й досвідом, що диктує необхідність розходжень у заробітній платі працівників різних професій та рівня кваліфікації; трудові ресурси мобільні, тобто можна поміняти одне заняття іншим, переходити від менш продуктивних видів діяльності до більш продуктивних; знання й здатності, будучи невіддільними від людини, включають соціальні, психологічні, політичний аспекти.

На ринку інтелектуальної праці велику роль грає механізм попиту та пропозиції. Головною особливістю попиту на інтелектуальну працю є її похідний характер, тобто роботодавцеві потрібні знання й досвід не самі по собі, а для того, щоб виробляти конкретні товари й надавати конкретні послуги. Процес формування пропозиції інтелектуальної праці в економіці залежить від волевиявлення кожного працівника, від його можливостей, здатностей, навичок роботи, життєвих планів і т.д. У цілому, структуру ринку інтелектуальної праці можна представити таким чином (рис. 1).

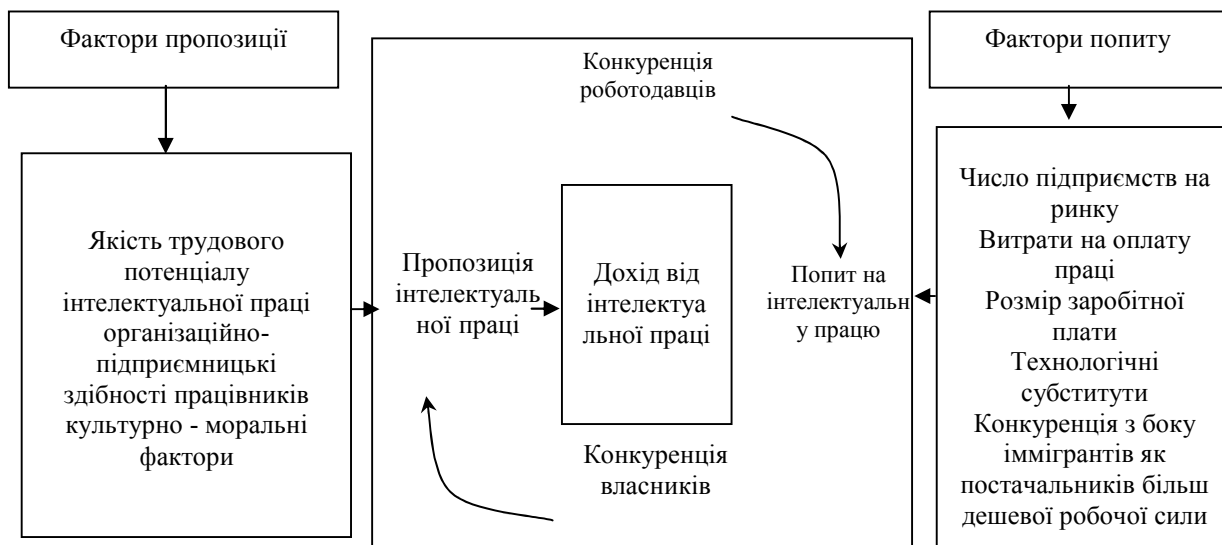

Рис. 1. Структура ринку інтелектуальної праці

Механізм попиту та пропозиції на ринку інтелектуальної праці заснований на конкуренції між працівниками за право найбільш вигідного застосування своїх здатностей, і роботодавцями - за право залучити й використовувати найбільш кваліфікованих працівників, здатних до креативної, інноваційної діяльності. Товаром на даному ринку є: інтелектуальна праця, носієм якого є безпосередньо кожний працівник, який займається розумовою діяльністю. Він же й вирішує, як найбільш вигідно застосувати свої здатності, навички, знання; робоче місце, що є власністю роботодавця.

Найбільш рідкими і значимими на практиці є підприємницькі й організаторські здатності. Оплата праці вищого управлінського персоналу і підприємців не обмежується верхньою межею й залежить від доходів бізнесу. На прибуткових підприємствах керівники й автори інноваційних проектів одержують як заробітну плату, так і частину доходу у вигляді бонусів або частки прибутку., яка іноді може в кілька разів перевищувати заробітну плату. Отже, в силу того, що кожний працівник має унікальні здатності й знання, які вимагають постійної підтримки й удосконалення, можна сказати, що ринок інтелектуальної праці є більш ємним за змістом і формам прояву, у порівнянні, наприклад, з загальним ринком праці. Крім того, здатності людини до праці формуються шляхом сполучення вроджених властивостей людини з освітою, міграцією, охороною його здоров'я й способом життя, рівнем розвитку його творчих здатностей і моральних якостей. Даний факт не цілком ураховується на ринку праці, у той час як на ринок інтелектуальної праці повною мірою може бути врахована вся сукупність цих факторів. Трансформація ринку праці в ринок інтелектуальної праці обумовлена не тільки зростанням значення якості інтелектуальної праці, але ще й тим, що інформаційна революція породила в суспільстві тривожні побоювання про різке зменшення частки працівників, зайнятих переважно в галузях виробничої сфери. У зв'язку із цим, відзначається ріст конкуренції на ринку інтелектуального капіталу, що викликана також розходженнями в рівні освіти населення, у рівні його мобільності в сучасній ринковій економіці. Структура ринку інтелектуальної праці буде більш складною в порівнянні зі структурою ринку праці ще й тому, що даний ринок являє собою більше зрілу в порівнянні з ринком праці ринкову структуру, за допомогою якої власник людського капіталу одержує можливість реалізувати свої креативні і інноваційні навички й здатності в процесі вкладення в конкретну справу на конкретному підприємстві (рис. 2).

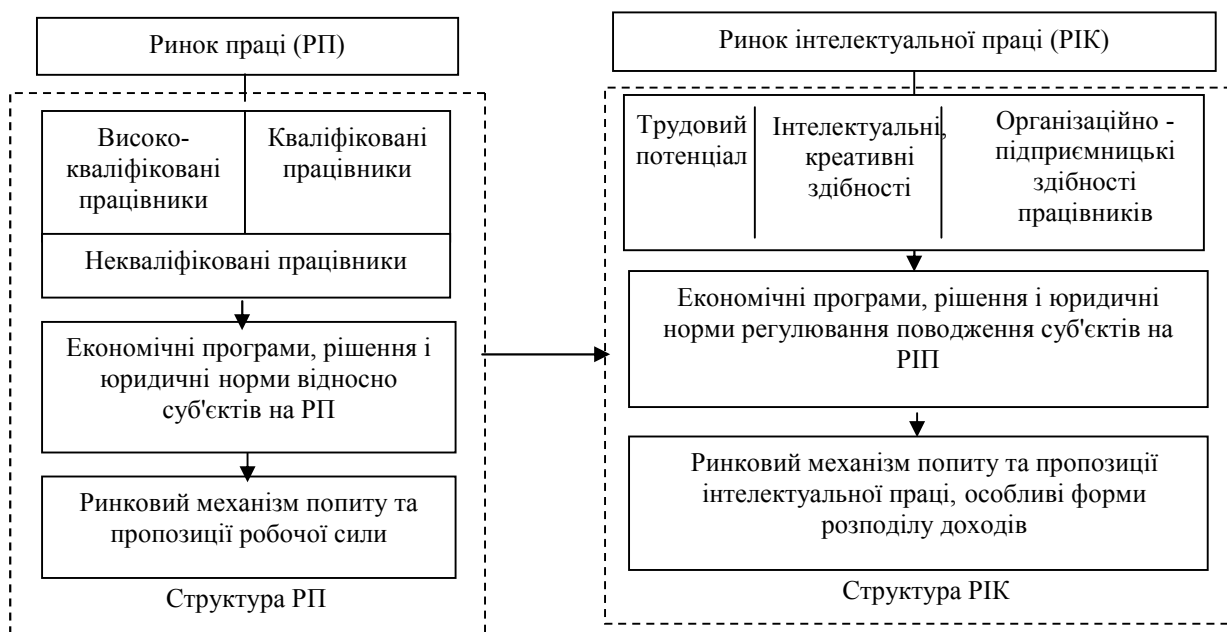

Рис. 2. Трансформація ринкових структур

У цілому ринок праці виражає систему відносин між власниками підприємств, персоналом і державою. У ринковій економіці даний ринок являє собою безпосереднє просування працівниками-власниками своїх знань і здатностей у певній галузі діяльності. Але ринок інтелектуальної праці – це, у першу чергу, конкурентний ринок. У силу надзвичайної складності структурно – функціональної організації даного ринку завжди існує певна невідповідність між попитом на інтелектуальну працю і її пропозицією. Зокрема, частина робочих місць, які вимагають для свого заміщення високої кваліфікації, залишається незайнятою, а частина осіб, що не мають необхідної спеціальної підготовки, не можуть знайти роботу. У такій ситуації виникає конкуренція не тільки між безробітними за те, щоб одержати хоч будь-яку роботу, але й між висококваліфікованими працівниками й фахівцями за більш вигідне використання своєї праці з більше високими заробітками. У результаті проведення аналізу сучасної ринкової ситуації виявлено численні диспропорції на ринку інтелектуальної праці. Роль даного ринку в українській економіці по більшості параметрів не відповідає ні сучасним технологічним, ні соціально-економічним вимогам. Так, недостатня розвиненість структури ринку

інтелектуальної праці приводить до виникнення різних проблем, серед яких найбільш важливими є наступні:

недостатня збалансованість попиту та пропозиції інтелектуальної праці працівників;

низька конкурентоспроможність і професійна мобільність персоналу в чинність недостатнього розвитку його інтелектуального потенціалу;

ріст безробіття, і, відповідно, соціальної напруженості в суспільстві, що послабляє стимули до реалізації організаційно підприємницьких здібностей.

З огляду на специфіку організації й функціонування українського ринку інтелектуальної праці, необхідно звернути особливу увагу на те, що в рамках використання інтелектуального потенціалу сьогодні серйозно змінюється кількісно-якісна диференціація робочих місць, а також галузевий розподіл робочої сили [2, с. 9–10].

Розвиток ринку інтелектуальної праці в нашій країні характеризується наступними процесами: зверхзанятість населення через неефективність використання трудового потенціалу на тлі схованого безробіття, що досягала, за різними оцінками, 10-25% працюючих громадян; значне число вакансій при дефіциті робочої сили по ряду професій, що визначались недоліками підготовки, відсутністю трудової мобільності, необхідної для адаптації до мінливих виробничих умов; нерівномірний розподіл трудових ресурсів по території країни; поширення неофіційних і тінювих форм зайнятості.

Найбільшу чисельність зайнятих становлять особи, що мають вищу й середню професійну освіту, тобто власники інтелектуального капіталу, що реалізують свої здатності на ринку інтелектуальної праці. Формування й функціонування даного виду ринку обумовлено особливим динамізмом і надзвичайною складністю процесів, що мають місце в сучасній економіці. Інтелектуальні здатності кожної людини стають особливо важливим фактором прогресу в умовах інноваційної економіки, що відрізняється прискореними темпами розвитку інформаційних технологій всіх галузей. Як відзначають Гесць В.М., Семиноженко В.П., інтелектуалізація економічного середовища, нові наукові знання, інноваційний бізнес, інформатизація, ступінь оволодіння інформаційними ресурсами стають необхідною основою існування високоефективної й конкурентоспроможної ринкової економіки [5, с. 230]. У зв'язку із цим, на сучасному етапі розвитку ринку саме інтелектуальна його складова визначить напрямок поступального руху й удосконалювання всього народногосподарського комплексу України. Але, незважаючи на важливість нових досліджень і розробок, покликаних підвищити конкурентоспроможність нашої країни на світових ринках товарів і послуг, число організацій, що працюють у даній сфері, неухильно скорочується: з 4099 в 2000 р. до 3797 – в 2006 р. (на 8%) [5, с. 202; 6, с. 207].

Ситуація на ринку інтелектуальної праці послабляється ще й тим, що на Україні середній вік висококваліфікованих працівників у багатьох галузях промисловості становить 53–57 років. Застарілі виробничі технології й устаткування, тривалі й необоротні зупинки виробництва, низька заробітна плата викликали у свій час відтік професіоналів, привели до істотного зниження загального професійного рівня (частка працівників вищої кваліфікації в промисловості України становить близько 5%, у той час як у США – 43%, а в Німеччині – 56%). Крім того, у нашій країні спостерігається зниження рівня трудової активності, що є слідством погіршення здоров'я й фізичного розвитку персоналу підприємств і нездатності його брати участь у певних видах трудової діяльності [7, с. 199].

Проведений аналіз дозволив визначити сучасні трихвильові різновекторні тенденції змін у структурі ринку праці. Першою тенденцією є зменшення чисельності економічно активного населення, другою – зростання попиту на інженерно-технічні спеціальності, третьою – необхідність здійснення менеджменту інформації й знань. Перша тенденція виступає дестимулятором, друга і третя – стимуляторами розвитку ринку інтелектуальної праці. Дослідження змісту та сучасних особливостей інтелектуальної праці дозволило сформулювати сутність та особливості інтелектуальної праці, яка має двоїстий характер: абстрактність (розумова діяльність втілена у сукупності знань, творчих здібностях, досвіді рішення інноваційних проблем) і конкретність (розумова діяльність втілюється в певну корисну форму, створення споживчої вартості у вигляді специфічних нематеріальних активів).

Література

1. Беккер Г.С. Экономический анализ и человеческое поведение / Г.С. Беккер // THESIS. – 1993. – Вып. 1. – С. 24–40.
2. Близнюк В.В. Регіональні особливості ринку праці в Україні: методологія дослідження, аналіз та прогноз: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.09.01 / В.В. Близнюк; НАН України. Ін-т економіки. – К., 2001. – 20 с.
3. Богиня Д.П. Ментальний чинник у сфері праці: проблеми теорії та практики / Д.П. Богиня, М.В. Семикіна. – К.: Шторм, 2003. – 382 с.

4. Буряк П.Ю. Економіка праці і соціально-економічні відносини / П.Ю. Буряк, БА. Карпінський, М.І. Григор'єва. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.
5. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України : монографія / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2006. – 395 с.
7. Семиноженко В.П. Україна: шлях до постіндустріальної цивілізації / В.П. Семиноженко. – Х.: Константа, 2005. – 359 с.

336.71

*Кузьмак О.М., к.е.н., доцент,
ПВНЗ «Європейський університет» Рівненська філія, м. Рівне*

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний стан банківської системи України змушує більш уважно відноситися до діяльності фінансово-кредитних установ. У зв'язку з цим проблема ефективного ризик – менеджменту є особливо актуальною в управлінні банком, адже він стає не лише засобом запобігання збиткам, але й в деяких випадках може стати засобом отримання додаткових доходів.

Окремі аспекти проблеми формування системи ризик-менеджменту в банках висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Балабанова І.Т., який трактував ризик-менеджмент як «систему управління ризиком та фінансовими відносинами, що виникли в процесі такого управління, а в основі ризик-менеджменту покладений цілеспрямований пошук та організація роботи по зниженню ступеню ризику» [1, с. 41]. А. Старостіна у своїй праці зазначає, що «ризик-менеджмент – це управління організацією в цілому або окремими її підрозділами з урахуванням факторів ризику на основі особливої процедури їх виявлення та оцінки, а також методів нейтралізації наслідків цих подій, обміну інформацією про ризики і контролю результатів застосування цих методів [2, с. 10]. Інші автори все-таки приділили більше уваги ризик-менеджменту у саме банківській діяльності. Так, Примостка Л.О. зазначає «щоб досягти успіхів у сфері, яка характеризується підвищеною ризиковістю, банкам необхідно створювати та розвивати системи управління ризиками, адже з їх допомогою керівництво банку зможе виявити, оцінити, локалізувати та проконтролювати той чи інший ризик» [3, с. 74]. Русанов Ю.Ю. у своїй праці зауважив, що «банківська діяльність, і взагалі вся сфера кредитного підприємництва пронизана ризиками, що мають зовсім різні напрями та умови формування і прояву. Відповідно суттєво диверсифіковані роль та значення ризиків у банківському менеджменті. Все це передбачає практичну необхідність організації управління ризиками, як централізовано у якості одного з головних елементів банківського менеджменту, так і диверсифіковано, у організації всіх видів банківської діяльності» [4, с. 5].

Однак дослідження методологічних підходів до необхідності та ролі ризик-менеджменту в банківських установах не знайшли достатнього відбиття у вітчизняній літературі. Саме тому, на сучасному етапі виникає необхідність у дослідженні ролі та необхідності ризик-менеджменту в забезпеченні фінансової стійкості комерційних банків. Однак, незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, проблема управління ризиками у банківській діяльності залишається недостатньо вивченою.

Метою статті є дослідження значення, ролі та необхідності ризик-менеджменту в банківській діяльності.

Фінансові ринки на сучасному етапі є досить складним, нестабільним та високотехнологічним середовищем. Саме тому банківська діяльність безпосередньо пов'язана з самими різноманітними фінансовими ризиками. Практика і методологія контролю та управління банківськими ризиками є найбільш ваговою для банківської діяльності. Тому ефективний ризик-менеджмент є важливою умовою конкурентоспроможності та надійності будь-якої фінансової організації.

Ризики для українських банків суттєво зросли, оскільки світова криза фінансових ринків, погіршення макроекономічних показників і політична невизначеність призвели до впливу депозитів, звування внутрішніх грошових ринків і нестійкості валютного курсу. Виконуючи функції фінансових посередників в економічній системі, комерційні банки покривають свої потреби в грошових ресурсах за рахунок залучених коштів. Отже, для того аби формувати пасиви шляхом залучення коштів, банки повинні бути високо надійними та мати високий ступінь довіри до себе [5, с. 96].